

**Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 25 hallituksen esityksestä laiksi
opintotukilainsäädännön uudistamisesta**

Eduskunta on 22 päivänä lokakuuta 1993 lähettänyt sivistysvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi otsikossa mainitun hallituksen esityksen n:o 226.

Eduskunnan päätöksen mukaisesti perustuslakivaliokunta on antanut asiasta sivistysvaliokunnalle lausunnon n:o 25, joka on otettu tämän mietinnön liitteeksi.

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina nuorempi hallitussihteeri Antti Vuorinen opetusministeriöstä, tietosuojavaltuutettu Jorma Kuopus tietosuojavaltuutetun toimistosta, lainsäädäntöneuvos Arja Manner oikeusministeriöstä, apulaisosastopäällikkö Matti Toiviainen sosiaali- ja terveystieteiden ministeriöstä, toimistopäällikkö Raimo Kärkkäinen asuntohallituksesta, suunnittelu- ja johtaja Seppo Naumanen valtion opintotukikeskuksesta, apulaissihteeri Simo Soininen Helsingin yliopistosta, apulaisjohtaja Liisa Lehtinen Ylioppilastuesta, opintotuen selvitysmies, hallintojohtaja Eero Kurri, palkkasihteeri Jouko Hanhikorpi Valtion ammattiliitosta, koulutus- ja työvoimapolitiikan sihteeri Heikki Liede Akava ry:stä, neuvottelija Eino Tolonen STTK-J:stä, pääsihteeri Kaarina Nissinen Sosialidemokraattisen Opiskelijanuorison Keskusliitosta, puheenjohtaja Jouni Lind Keskustan Opiskelijaliitosta, pääsihteeri Timo Tossavainen Kokoomuksen Opiskelijaliitto Tuhatkunnasta, hallituksen jäsen Sari Sarkomaa Suomen ylioppilaskuntien liitosta, pääsihteeri Janne Puumi Suomen ammattiin opiskelevien keskusliitto SAKKI ry:stä, STOL:n hallituksen jäsen Arja Naulapää Skaala ry:stä ja puheenjohtaja Oula Järvinen Suomen Lukiolaisten Liitosta.

Hallituksen esitys

Esitys sisältää ehdotuksen opintotukilaiksi, joka korvaisi nykyisen opintotukilain, korkeakouluopiskelijoiden opintotuesta annetun lain ja

opintotuen hallinnosta annetun lain. Ehdotetun lain nojalla myönnettäisiin opintotuki kaikille opintotukeen oikeutetuille. Lisäksi ehdotetaan muutettavaksi asumistukilain 2 ja 15 §:ää.

Korkeakouluopiskelijoiden opintotuesta annetun lain periaatteiden mukainen opintotuen uudistaminen ulotettaisiin myös muihin oppilaitoksiin. Samalla korkeakoulujen ja muiden oppilaitosten opiskelijoille myönnettävää opintotukea selkeytettäisiin ja yksinkertaistettaisiin.

Opintotuki uudistuksen laajentaminen on osa laajempaa kokonaisuutta, jolla omaehtoisien koulutuksen piirissä annettavaa tukea pyritään parantamaan. Tavoitteena on saada aikaan tasa-uhkaisempi yhteiskunnan antama tuki työttömyysturvaa saaville ja opintotuen varassa opiskeleville. Työmarkkinoille tulossa oleville ryhdyttäisiin maksamaan työttömyyspäivärahan asemesta työmarkkinatukea, josta hallitus on antanut erillisen esityksen (HE 235, StVM 47). Vastaavasti keskiasteen opintotukea on tarkoitus kehittää korkeakouluopiskelijoiden opintotuen suuntaan.

Korkeakouluopiskelijoiden opintotuki säilyisi suunnilleen nykyistä vastaavana. Lainatakkauksen tarveharkinnasta kuitenkin luovuttaisiin ja alle 18-vuotiaan lainamäärä rajoitettaisiin 800 markkaan kuukaudessa. Myös aikuisopiskelijan opintotuki pysyisi nykyistä vastaavana.

Muiden kuin korkeakouluopiskelijoiden opintotukea uudistettaisiin korkeakoulujen opintotuen kaltaiseksi, kuitenkin opintoihin liittyvä ateriaetu huomioon ottaen. Opintoraha olisi 20 vuotta täyttäneillä 1 300 markkaa kuukaudessa, vanhempien luona asuvilla kuitenkin 500 markkaa kuukaudessa. Tarveharkinnassa otettaisiin huomioon vain omat opiskelukausien aikaiset keskimääräiset tulot 1 700 markan kuukausitulon ylittävältä osalta kuten korkeakouluopiskelijoiden opintotuessakin. Alle 20-vuotiailla markkamäärät olisivat vastaavasti 500 ja 250 markkaa ja heitä koskevina säilyisi korkeakouluopiskelijoiden opintotuesta poike-

ten myös vanhempien taloudelliseen asemaan perustuva tarveharkinta. Vanhempien tulorajoja korottaisivat opiskelevat sisarukset, joilla ei ole oikeutta lapsilisään tai korkeimpaan asianomaiseen koulutukseen myönnettävään opintorahaan. Opintotuki olisi veronalainen etuus. Opintorahavähennys on tarkoitus myöntää kaikille opiskelijoille lukuun ottamatta aikuisopintorahaa saavia opiskelijoita. Opintorahan huoltajakorotuksesta ja opintolainamäärän perusteella maksettavasta korotuksesta luovuttaisiin.

Asumisliisä olisi määrältään ja tarveharkinnaltaan vastaavanlainen kuin korkeakouluopiskelijoilla eli enimmäismäärältään 956 markkaa kuu-kaudessa. Se olisi veroton etuus.

Opintotuen toimeenpano ja maksatus siirretäisiin kansaneläkelaitoksen hoidettavaksi. Järjestelmän yleinen ohjaus ja kehittäminen jäisi edelleen opetusministeriölle.

Opintotuen uudistamisesta aiheutuisi opintotukijärjestelmän sisällä lisäkustannuksia vuonna 1994 noin 260 miljoonaa markkaa ja vuonna 1995 noin 500 miljoonaa markkaa, jos oletetaan saajamäärien pysyvän nykyisenä. Suunnilleen vastaavat säästöt arvioidaan saatavan työttömyysturvamenoissa, kun työmarkkinoille tulo-osa olevien työttömyyspäiväraha korvataan työmarkkinatuella. Opintotuen hallinnon siirrosta kansaneläkelaitokselle arvioidaan aiheutuvan siirtymäkauden jälkeen säästöä.

Esitys liittyy valtion vuoden 1994 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Esitys liittyy Euroopan talousalueesta tehdyn sopimuksen voimaantuloon siltä osin kuin se koskee siihen kuuluvien maiden kansalaisten oikeutta opintotukeen. Tältä osin laki on tarkoitettu tulemaan voimaan asetuksella säädettävänä ajankohtana.

Valiokunnan kannanotot

Yleisperustelut

Opintotukijärjestelmän tarkoituksena on opiskelijoiden toimeentulomahdollisuuksien parantaminen opiskelun aikana. Koulutuspoliittisena lähtökohtana on opiskelupaikkojen hyväksikäyttö ja se, että eri koulutusasteille valikoituminen tiellä on mahdollisimman vähän esteitä. Hallituksen esitykseen sisältyvällä uudistuksella jatketaan korkeakouluopiskelijoista aloitettua opintotukiudistusta siten, että uudistuksen piiriin liitetään myös muiden oppilaitosten opiskeli-

jat. Uudistus koskee siten lukioiden, ammatillisten oppilaitosten, ammatillisten opettajakorkeakoulujen, kansanopistojen, kansalaisopistojen ja kesäyliopistojen sekä muiden vastaavien julkisen valvonnan alaisten oppilaitosten opiskelijoita. Opintotuen kehittämisen suunta tulee valiokunnan mielestä olla yhtenäisen ja kansalaisille selkeän perustarvan toteuttaminen.

Samanaikaisesti opintotukiudistuksen kanssa ensi kertaa työmarkkinoille tuleville ryhdytään maksamaan työttömyyspäivärahan sijasta työmarkkinatukea. Työmarkkinatukea saavalla olisi oikeus myös päätoimiseen opiskeluun. Valiokunta katsoo, että opintotuen ja työttömyyden perusteella maksettavien etuuksien lähentyminen antaa nykyistä paremmat mahdollisuudet siirtää tuen painopistettä passivoivasta työttömyysturvasta aktiiviseen omaehtoiseen itsensä kehittämiseen ja kouluttautumiseen. Valiokunnan mielestä yhteensovittamista tulee jatkaa erityisesti alle 20-vuotiaiden osalta. Valiokunta pitää myönteisenä myös järjestelmän selkeyttämisestä ja yksinkertaistamisesta. Näin ollen valiokunta puoltaa hallituksen esitykseen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä.

Opintotukeen oikeuttava enimmäisaika korkeakouluopiskelijoilla. Opintotukilain 7 §:n mukaan muissa oppilaitoksissa kuin korkeakouluissa opiskelua varten opiskelija voi erityisestä syystä saada tukea enintään yhden opintovuoden yli koulutuksen säännönmukaisen keston. Korkeakouluopiskelijoilla ei tätä mahdollisuutta ole, vaan yhden ylemmän korkeakoulututkinon suorittamista varten opintotukea voi saada enintään 55 kuukaudeksi. Valiokunnan mielestä myös korkeakouluopiskelijoilla on eri elämäntilanteista johtuvia erityisiä syitä, miksi opinnot pidentyvät.

Sen vuoksi valiokunta *edellyttää*, että selvitetään korkeakouluopiskelijoiden mahdollisuuksia erityisistä syistä saada yhden vuoden pidennys opintotukiaikaan kuitenkin niin, että muutokset eivät johtaisi opintoaikojen yleiseen pidentymiseen.

20 vuoden ikäraja opintotukiehdossa. Käsiteltävänä olevassa uudistuksessa alle 20-vuotiaisiin keskiasteen opiskelijoihin kohdistuu vanhempien tulojen mukainen tarveharkinta. Lisäksi alle 20-vuotiaiden opintoraha on muutoinkin porrastuksen vuoksi alempi kuin 20 vuotta täytäneillä. Tämä estää useiden nuorten mahdollisuuksia jatkaa keskeytyksettä opintojaan, mikä

kuitenkin niin opiskelijan itsensä kannalta kuin koulutuspoliittisten tavoitteiden kannalta olisi tärkeää. Valiokunta pitää tärkeänä, että välittömästi valtiontalouden tilanteen salliessa tehdään tarvittavat muutokset 20 vuoden ikärajan poistamiseksi tarveharkinnassa ja opintorahan ta-
sossa.

Opintolainan korkojen pääomittaminen. Opintotukilakiehdotuksen 34 §:n mukaan valtiontakauksen voimassaolon edellytyksenä on, että luottolaitos lisää puolivuositain opintotukeen oikeuttavien lukukausien aikana opintolainaan opintovuoden aikana erääntyvät korot. Tämä järjestelmä on jo voimassa korkeakouluopiskelijoiden uudessa lainajärjestelmässä. Saadut kokemukset koron pakollisesta pääomittamisesta eivät ole kaikin osin myönteisiä. Tosin kokemuksia uudesta järjestelmästä on vielä vähän. Valiokunta toteaa, että opiskelijalla on mahdollisuus lyhentää nykyistenkin säännösten mukaan opintolainaa korkoja vastaavalla määrällä. Opiskelijoilla ei valiokunnan saaman selvityksen mukaan ole tästä mahdollisuudesta kuitenkaan riittävästi tietoa. Sen vuoksi valiokunta pitää välttämättömänä, että tiedottamista mahdollisuudesta lyhentää opintolainaa korkoja vastaavalla määrällä tehostetaan. Nykyistä enemmän tulee korostaa, että edullisin vaihtoehto opiskelijalle on maksaa korkoa vastaava osuus heti, jos hänellä vain on siihen mahdollisuus. Valiokunnan mielestä korkojen pääomitusmenettelyn vaikutuksia on seurattava ja tarvittaessa ryhdyttävä toimenpiteisiin epäkohtien korjaamiseksi.

Opintolainan takaisinmaksu. Valiokunta katsoo, että tulisi tutkia mahdollisuudet muuttaa opintolainan takaisinmaksu siten, että otettaisiin huomioon nykyistä paremmin opiskelijoiden taloudelliset mahdollisuudet ja todennäköinen tu-
lokehitys valmistumisen jälkeen.

Päiväopiskelijasta päätoimiseksi iltapäiväopiskelijaksi siirtyvät. Valiokunta toteaa, että tänä syksynä ovat väliinpuotoajaryhmäksi muodostuneet ammatillisten oppilaitosten tai lukioiden päiväopiskelijoista iltapäiväopiskelijoiksi siirtyneet, jotka eivät ole oikeutettuja työttömyysturvaan eivätkä opintotukeen. Syyskuun 1 päivänä tuli voimaan työttömyysturvalain muutos, jonka mukaan päiväopiskelijasta iltapäiväopiskelijaksi siirtyvälle ei myönnetä työttömyysturvaa. Toisaalta opintotukea voi saada vain päätoimiseen opiskeluun eikä iltapäiväopiskelua ole katsottu päätoimiseksi. Tätä ongelmaa on selvittänyt opetusministeriön selvittämä työryhmä, joka muistiossaan (Opetusministeriön työryhmien muistioita 1993:29)

ehdottaa, että päätoimiseksi opiskelijaksi voidaan katsoa iltapäiväopiskelija tai muu tutkintoon tähtäävässä koulutuksessa oleva iltapäiväopiskelija, joka ei ole ansiotyössä tai saa työttömyysturvaa. Näiden opiskelijoiden toimeentulon turvaamiseksi tulisi asianomaiset säännösmuutokset saada erityisen nopeasti aikaan.

Valiokunta edellyttää, että pikaisesti toteutetaan säännösmuutokset, joilla päätoimisesti opiskelevat iltapäiväopiskelijat saatetaan opintotuen piiriin.

Opintotuen hallinto. Hallituksen esityksessä ehdotetaan opintotukihallinnon siirtoa perusturvaan jo laajasti hoitavalle kansaneläkelaitokselle. Valiokunta katsoo, että tämä luo edellytykset käsitellä perusturvajärjestelmää kokonaisuutena.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan valtion opintotukikeskuksen henkilökunta siirtyy kansaneläkelaitoksen palvelukseen ns. vanhoina työntekijöinä. Siirto ei aiheuttane merkittäviä ongelmia esimerkiksi palkkaus- ja vuosilomakysymyksissä. Siirtyvien virkamiesten eläke-etuudet saattavat kuitenkin yhteensovitussäännösten johdosta heikentyä ilman erityistoimenpiteitä. Valiokunta pitää välttämättömänä, että kansaneläkelaitos turvaa siirtyvän henkilöstön eläke-
edut.

Ulkomailla opiskelevien valtiontakaus. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että päätettäessä ulkomailla opiskelevien valtiontakauksen määrästä otettaisiin huomioon opiskelumaan mahdollisesti korkeampi kustannustaso.

Yksityiskohtaiset huomautukset ja muutosehdotukset

1. lakiehdotus

6 §. Pykälän 6 ja 7 kohdan mukaan opintotuen ulkopuolelle jäisivät kaikki ne, jotka ovat oikeutettuja työttömyysturvalain mukaiseen työttömyyspäivärahaan ja työmarkkinatuesta annetun lain mukaiseen työmarkkinatukeen. Tämä saattaisi johtaa tulkintaristiriitöihin ja sen selvittämiseen, ketkä ovat em. etuuksiin oikeutettuja. Sen vuoksi valiokunta ehdottaa 6 ja 7 kohtaan muutoksia, joiden mukaan opintotuen saamisen rajoituksena on se, että asianomainen saa työttömyysturvalain mukaista työttömyyspäivärahaa tai saa työmarkkinatuesta annetun lain mukaista työmarkkinatukea.

10 §. Pykälän 2 momentin mukaan opintorahaa ei myönnetä opiskelijalle, joka saa lapsilisälain mukaista lapsilisää. Valiokunta toteaa, että lapsilisä maksetaan vain eräissä poikkeustapauksissa huollettavalle itselleen. Sen vuoksi valiokunta ehdottaa momenttiin muutosta, jonka mukaan opintorahaa ei myönnetä opiskelijalle, jonka elatusta varten maksetaan lapsilisälain mukaista lapsilisää.

11 §. Mahdollisten tulkintaristiriitojen poistamiseksi valiokunta ehdottaa pykälän 3 momenttiin täsmennystä.

15 §. Pykälän 1 momentin mukaan opiskelijan omat tulot vaikuttavat opintolainan valtiontakaukseen. Valiokunta katsoo, että on johdonmukaista tehdä vastaava rajaus omien tulojen perusteella myös lapsilisään oikeutettujen osalta. Valiokunta ehdottaa tätä koskevaa lisäystä 2 momenttiin.

28 §. Valiokunta ehdottaa 2 momenttiin lakitekniistä selvennystä.

37 §. Valiokunta ehdottaa pykälään teknisiä muutoksia.

41 §. Mahdollisten tulkintaristiriitojen poistamiseksi valiokunta ehdottaa toisen momentin 3 kohtaan sanonnallista muutosta.

Pykälässä säädetään kansaneläkelaitoksen oikeudesta saada tietoja maksutta massaluovutuksena opintotukiasioiden käsittelyä varten. Säännökset on pääosin yksilöity siten, että niiden perusteella on mahdollista tietää tietojen luovuttamisesta ja käyttötarkoituksesta. Valiokunta kuitenkin korostaa sitä, että hakijoita tulee informoida tietojen hankkimisesta säännöksessä mainituilta tahoilta. Muun muassa sen vuoksi, että muualta hankituissa tiedoissa saattaa olla virheitä, on tärkeätä, että hakija tietää, mitä ja mistä häntä koskevia tietoja päätöksenteossa on hankittu ja käytetty. Valiokunta katsoo, että tarvittaessa asiasta tulee säätää asetuksella.

Tietosuojan kannalta on myös olennainen merkitys sillä, miten ja millä tavalla ja tekniikalla henkilötietojen luovutus kansaneläkelaitokselle voi tapahtua tietosuojaa loukkaamatta ja miten ko. tilanteissa voidaan varmistaa tietojen suo-

jaus. Valiokunta katsoo, että menettelytavoista tulee tarvittaessa säätää asetuksella.

45 §. Pykälässä ehdotetaan perustettavaksi valtioneuvoston asettama opintotukiasian neuvottelukunta. Valiokunta pitää tärkeänä, että neuvottelukunnan kokoonpano on opintotuen kehittämisen kannalta riittävän kattava.

47 §. Valiokunta ehdottaa 1 momenttiin lisättäväksi viittausta, joka tuo alun perin tarkoitetulla tavalla korkeakoulujen opintotukilautakuntien menot vastaavaan asemaan kuin oppilaitosten muut opintotukitoiminnasta aiheutuvat menot.

51, 57 ja 58 §. Valiokunta ehdottaa säännöksiin teknisiä täsmennyksiä ja korjauksia.

58 §. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan kuluvan syksyn aikana on ollut käytännössä mahdollista saada varusmiespalveluksessa olevien henkilötietoja puolustusvoimilta. Tämä ei opetusministeriön mukaan ole hallituksen esityksen valmistelun aikana ollut tiedossa. Tärkein tietoista olisi henkilötunnus, jonka avulla opintolainasiakkaat voitaisiin etsiä asevelvollisuuttaan suorittavista. Nämä tiedot olisivat tarpeellisia opintotukiviranomaisille opintolainan koron suorittamiseen tarkoitettuna korkeakoulutuksen maksamiseksi varusmiesaikana valtion varoista suoraan ilman hakemusmenettelyä. Valiokunta pitää tätä mahdollisuutta tarkoituksenmukaisena ja katsoo, että hallituksen tulee ryhtyä pikaisesti toimenpiteisiin tällaisen menettelyn aikaansaamiseksi.

2. lakiehdotus

2 §. Opetusministeriöltä saadun selvityksen perusteella valiokunta ehdottaa teknistä täsmennystä pykälän 1 kohtaan.

Edellä esitetyn perusteella sivistysvaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että lakiehdotukset hyväksyttäisiin näin kuuluvina:

1.

Opintotukilaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1—5 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

6 §

Opintotuen saamisen rajoitukset

Opintotukea ei myönnetä sille, joka:

(1—5 kohta kuten hallituksen esityksessä)

6) *saa työttömyysturvalain (602/84) mukaista työttömyyspäivärahaa;*

7) *saa työmarkkinatuesta annetun lain (/) mukaista työmarkkinatukea;*

(8—12 kohta kuten hallituksen esityksessä)

7—9 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

2 luku

Opintotukietuudet

10 §

Opintorahan myöntäminen

(1 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Opintorahaa ei kuitenkaan myönnetä opiskelijalle, *jonka elatusta varten maksetaan lapsilisälain (796/92) mukaista lapsilisää.*

11 §

Opintorahan määrä

(1 ja 2 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Edellä 1 momentin 1 tai 2 kohdassa tarkoitettulle opiskelijalle opintoraha myönnetään enintään kaksinkertaisena, jos vanhempien tuloverolain 30 §:ssä tarkoitettujen puhtaiden ansio- ja pääomatulojen yhteismäärä on enintään 82 000 markkaa vuodessa. Korotus pienenee jokaista tuloajan ylittävää täyttä 8 200 markkaa kohden 10 prosenttia. Yhteenlasketun tulon ylittäessä 155 000 markkaa korotusta ei makseta. Tulosta vähennetään opiskelijan pyynnöstä 20 000 markkaa kunkin opiskelevan

sisaruksen osalta, *josta ei makseta lapsilisää taikka* jolla ei ole oikeutta (*poist.*) 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetun suuruiseen opintorahaan taikka aikuisopintorahaan.

(4 mom. kuten hallituksen esityksessä)

12—14 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

15 §

Opintolainan valtiontakaus

(1 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Lapsilisään oikeutettu muualla kuin vanhempiensa luona asuva muussa oppilaitoksessa kuin lukiossa opiskeleva voi saada opintolainan valtiontakauksen, jos hän *omien tai* vanhempiensa tulojen perusteella olisi oikeutettu opintorahaan.

(3 mom. kuten hallituksen esityksessä)

16 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

3 luku

Taloudellinen tarveharkinta

17 ja 18 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

19 §

Vanhempien tulojen huomioon ottaminen

(1 ja 2 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Opiskelijalla on oikeus täysimääräiseen opintorahaan ja asumislisään, jos vanhempien tuloverolain 30 §:ssä tarkoitettujen puhtaiden ansio- ja pääomatulojen määrä on enintään 162 000 markkaa vuodessa. Tulosta vähennetään opiskelijan pyynnöstä 20 000 markkaa kunkin opiskelevan sisaruksen osalta, *josta ei makseta lapsilisää taikka* jolla ei ole oikeutta lapsilisään tai 11 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetun suuruiseen opintorahaan taikka aikuisopintorahaan. Opintorahaa ja asumislisää vähennetään jokaista tuloajan ylittävää täyttä 4 000 markkaa kohden viisi prosenttia.

20—22 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

4 luku

Hakeminen, maksaminen ja takaisinperintä

23—27 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

28 §

Opintotuen periminen eräissä tapauksissa

(1 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Kansaneläkelaitoksen on ilmoitettava *1 momentissa* tarkoitetun etuuden maksajalle vähintään kaksi viikkoa ennen maksamista, että etuus tulee 1 momentin mukaisesti maksaa kansaneläkelaitokselle.

5 luku

Muutoksenhaku

29—33 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

6 luku

Valtiontakaus

34—36 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

37 §

Lainan takaisinmaksun vaatiminen

(1 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Jos lainansaaja on kuollut, luottolaitos voi esittää maksuvaatimuksen kansaneläkelaitokselle. Opintolaina katsotaan kokonaan erääntyneeksi, kun maksuvaatimus on esitetty. (*Poist.*)

Luottolaitos voi esittää maksuvaatimuksensa myös silloin, kuin *tuomioistuin* on vahvistanut yksityishenkilön velkajärjestelystä annetussa laissa (57/93) tarkoitetun maksuohjelman tai kansaneläkelaitos *antanut suostumuksensa vapaaehtoiseen sopimukseen* velkajärjestelystä.

38—40 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

7 luku

Erinäiset säännökset

41 §

Tietojenantovelvollisuus

(1 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Kansaneläkelaitoksella on oikeus saada maksettua massaluovutuksena opintotukiasioiden käsittelyä varten:

1) opetushallitukselta, lääninhallituksilta ja korkeakouluilta opintotukihakemusten ja päätösten toimittamiseksi opiskelijavalinnoissa valituksi tulleiden nimet, henkilötunnukset *sekä* oppilaitosta ja opintolinjaa tai koulutusohjelmaa koskevat tiedot;

(2 kohta kuten hallituksen esityksessä)

3) veroviranomaisilta opintotukea hakeneiden ja saavien sekä opiskelijavalinnoissa valituksi tulleiden henkilöiden samoin kuin heidän vanhempiansa viimeksi toimitetun verotuksen mukaisista (*poist.*) tuloista (*poist.*) niihin myöhemmin tehtyine muutoksineen siltä osin kuin ne edellä 11, 13 ja 17—19 §:n mukaan on otettava huomioon tukea myönnettäessä tai tarkistettaessa;

(4—8 kohta kuten hallituksen esityksessä)

(3 ja 4 mom. kuten hallituksen esityksessä)

42—46 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

47 §

Toimintamenot

Tämän lain toimeenpanosta kansaneläkelaitokselle aiheutuvat menot luetaan kansaneläkelaitoksen toimintamenoiksi ja oppilaitoksille 8 §:n 3 momentissa *sekä* 9 §:n 1 ja 2 momentissa säädetyistä tehtävistä aiheutuvat menot kyseisen oppilaitoksen menoiksi.

(2 mom. kuten hallituksen esityksessä)

48—50 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

8 luku

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

51 §

Voimaantulo

(1 ja 2 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Tällä lailla kumotaan:

(1 kohta kuten hallituksen esityksessä)

2) 14 päivänä tammikuuta 1972 annettu opintotukilaki (28/72) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen. Opintotukilain 6—8 §:ää sovelletaan edelleen mainitun lain nojalla myönnettyihin opintolainoihin; *sekä*

(3 kohta kuten hallituksen esityksessä)

(4 mom. kuten hallituksen esityksessä)

52—56 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

57 §

Opintotukea koskeva siirtymäsäännös

(1—3 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Opintotukilain (28/72) nojalla myönnettyihin

lainoihin sovelletaan tämän lain 37—40 §:n säännöksiä kuitenkin siten, että lainansaaja voi hakea myös opintotukilain (28/72) 6 §:n 5 momentissa tarkoitettua koronalennusta.

58 §

Kumotun opintotukilain mukaisten tehtävien hoitoa koskeva siirtymäsäännös

(1—3 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Veroviranomaisilla on oikeus saada massaluovutuksena kansaneläkelaitokselta vuosittain kumotun opintotukilain 7 §:n 3 momentin mukaisen korkoavustuksen saajien nimet, henkilötunnukset ja maksetun koron markkamäärät.

59 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

2.

Laki

asumistukilain 2 ja 15 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 4 päivänä kesäkuuta 1975 annetun asumistukilain (408/75) 2 §:n 1 kohta ja 15 §:n 4 momentin 2 kohta,

sellaisina kuin ne ovat, 2 §:n 1 kohta 30 päivänä joulukuuta 1992 annetussa laissa (1633/92) ja 15 §:n 4 momentin 2 kohta 9 päivänä elokuuta 1993 annetussa laissa (755/93), seuraavasti:

2 §

Tämän lain mukaista asumistukea ei myönnetä:

1) yksin asuvalle opiskelijalle, joka opintotukilain (/) 14 §:n 1 momentin mukaan on oikeutettu asumislisään, taikka *opiskelijalle*, jolla on oikeus maksuttomaan asuntoon oppilaitoksen puolesta tai joka saa työvoima-

poliittisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain (763/90) mukaista majoituskorvausta.

15 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

Voimaantulosäännös

(Kuten hallituksen esityksessä)

Helsingissä 3 päivänä joulukuuta 1993

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Jouppila, varapuheenjohtaja Astala, jäsenet Ala-Harja, Aula, von Bell, Gustafsson, Hacklin, Laakso, M. Pie-

tikäinen, Pykäläinen, Rätty, Suhola, Tiuri, Tykkyläinen ja Virrankoski sekä varajäsenet Lehtinen ja Seivästö.

Vastalause

Opintotukea uudistettiin vuonna 1992 korkeakouluopiskelijoiden osalta ja jätettiin keskiasteen opiskelijat ulkopuolelle. Tätä opiskelijoiden eriarvoistamista emme silloin hyväksyneet emmekä myöskään korkeakouluopiskelijoiden opintotuen riittämätöntä tasoa. Nyt hallitus esittää opintotuki uudistuksen jatkoa siten, että uuden lainsäädännön piiriin tulevat myös keskiasteen opiskelijat. Tätä opiskelijoiden yhdenvertaisuuden esitettyä toteuttamista opintososiaalisten etujen osalta pidämme tärkeänä ja kannatettavana. Opintotuen esitetty taso ei kuitenkaan ole tyydyttävä, sillä se ei turvaa perustoi-mentuloa.

Opintotukeen oikeuttava enimmäisaika korkeakouluopiskelijoilla. Muissa oppilaitoksissa kuin korkeakouluissa opiskelua varten opiskelija voi erityisestä syystä saada tukea enintään yhden opintovuoden yli koulutuksen säännönmukaisen keston. Korkeakouluopiskelijalla tulisi olla sama mahdollisuus, koska eri elämäntilanteista johtuvat syyt voivat aiheuttaa opintojen pidentymistä. Korkeakouluopiskelijoita koskevan opintotukiajan pidennystä koskevaa säännöstä ehdotamme esityksen 7 §:ään.

Opintorahan määrä. Opintotuen ehtojen 20 vuoden ikäraja on keinotekoinen ja se pitäisi alentaa muutoinkin täysi-ikäisyyttä merkitsevään 18 vuoteen siten, että vuonna 1994 alennetaan ikäraja korkeakouluopiskelijoiden kohdalla ja vuonna 1995 myös keskiasteen opiskelijoiden kohdalla. Esitetty opintotuen taso ei ole riittävä eikä kata toimeentuloa. Opintorahan määräytyminen tulisi sitoa kansaneläkkeen perusosan ja lisäosan määrään. Huoltajakorotus on merkittävä opiskelijaperheelle, jolla on lapsia. Sitä ei pidä poistaa.

Ikärajan ja opintorahan määräytymisperusteiden muutosta esitämme 11 §:ään ja samalla ehdotamme 11 §:n ehdotusten edellyttämiä muutoksia myös muihin pykäliin.

Tulojen vaikutus opintotukeen. Opintotuen tulo-rajana on liian alhainen. Opiskelijoiden velkaantumista vähentäisi tulorajan nosto 2 400 markkaan, joka on myös asumislisän tulo-rajana. Esitämme opintotuen tulo-rajana nostoa 17 §:ään.

Valtiontakauksen voimassaolo. Opintolainan korkojen pääomittaminen on esityksen mukaan pakollista. Valtiontakaus tulisi olla myös lainoilla, joiden ehdoista opiskelijalla on ollut mahdollisuus sopia. Esitämme valtiontakausta myös em. lainoille 34 §:ään.

Opiskelijoiden asumislisä ei ole tasa-arvoista. Asumista on tuettava yhteneväisesti ja tuen tulee kattaa koko vuosi. Esityksessä on asumislisä sidottu opintorahaan ja joinakin kuukausina opiskelija ei saa lainkaan tukea asumiseen.

Ulkomailla opiskelevien määrä on kasvamassa ja opiskeluolosuhteet vaihtelevat suuresti. Opintotuen määrittely ei saisi olla kaavamaisista, vaan siinä olisi otettava huomioon opiskelumaan erityisolosuhteet.

Vaihtelevat ja korkeat lainakorot ovat muodostuneet opiskelijoille ongelmaksi. Korkokehitystä tulee seurata ja siihen tulee voida puuttua korkojen pitämiseksi kohtuullisella tasolla.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että valiokunnan mietinnössä lausuttaisiin:

1) ”*Valiokunta edellyttää, että opiskelijoiden asumistukijärjestelmää selkeytetään siten, että luodaan yhtenäinen asumiskustannuksiin perustuva järjestelmä ja asumisen tuki erotetaan opintotuesta.*”

2) ”*Valiokunta edellyttää, että ulkomailla opiskelevan opintotuen määrästä päätettäessä on otettava huomioon opiskelumaan kustannustaso.*”

3) ”*Valiokunta edellyttää, että hallituksen on puututtava opintolainojen korkoihin niiden ollessa kohtuuttoman korkeat.*”

Edelleen ehdotamme,

että lakiehdotukset hyväksyttäisiin valiokunnan mietinnön mukaisina paitsi 1. lakiehdotuksen 7, 11, 17 ja 19—59 § näin kuuluvina:

7 §

Opintotukeen oikeuttava aika

(1 mom. kuten valiokunnan mietinnössä)

Korkeakouluopiskelua varten opintotukea voi saada enintään 70 kuukaudeksi. Yhden ylempään korkeakoulututkintoon suorittamista varten opintotukea voi saada kuitenkin enintään 55 kuukaudeksi. *Erityisestä syystä opintotukea voi saada enintään yhden opintovuoden yli opintotukeen oikeuttavan enimmäisajan.* Ylempää korkeakoulututkintoa lyhyempää koulutusta varten opintotukeen oikeuttavan enimmäisajan vahvistaa opetusministeriö. Ulkomailla suoritettavaan korkeakoulututkintoon myön-

nettävän opintotuen enimmäiskestosta säädetään asetuksella.

(3 ja 4 mom. kuten valiokunnan mietinnössä)

11 §

Opintorahan määrä

Jollei 17—21 §:stä muuta johdu, *opintoraha on kuukausimäärältään ensimmäisessä kuntaryhmissä yksinäiselle henkilölle maksettavan kansaneläkkeen pohjaosan ja lisäosan kuukausittaisen yhteismäärän suuruinen, vanhempien luona asuvalle kuitenkin puolet tästä.*

Oikeus 1 momentissa tarkoitettuun korotettuun opintorahaan iän perusteella alkaa sen kalenterikuukauden alusta, jona tuensaaaja täyttää 18 vuotta, kuitenkin vain tuensaaajan ollessa korkeakouluopiskelija.

Opintorahan määrä on kuitenkin 18 vuotta nuoremman 1 momentissa säädetyn estämättä ensimmäisestä lapsesta maksettavan lapsilisän kaksinkertainen määrä, vanhempien luona asuvalle kuitenkin puolet tästä.

Opintorahan määrä maksetaan korotettuna vastaavien lapsilisien määrällä jokaista lapsilisään oikeuttavaa lasta kohden.

17 §

Tulojen vaikutus opintotukeen

Jos opiskelijan veronalaiset tulot tai toimeentulon turvaamiseen tarkoitettu apuraha ovat

lukukauden tukikuukausien aikana keskimäärin enemmän kuin 2 400 markkaa kuukaudessa, opintorahaa vähennetään jokaista tuloajan ylittävää täyttä 200 markkaa kohden 10 prosenttia. Asumislisää vähennetään kutakin 2 400 markan ylittävää täyttä 300 markkaa kohden 10 prosenttia. Opiskelija ei kuitenkaan ole oikeutettu opintotukeen sellaisen kuukauden aikana, jolta hän saa veronalaista tuloa yli 7 000 markkaa. Kun korkeakouluopiskelija hakee samanaikaisesti opintotukea kesä- tai heinäkuuksi ja seuraavaksi lukuvuodeksi, kesän tukikuukausien tulot otetaan huomioon syyslukukauden keskimääräistä tuloa laskettaessa.

(2 mom. kuten valiokunnan mietinnössä)

19 §

(Poist.)

19—32 §

(Kuten 20—33 § valiokunnan mietinnössä)

33 §

Valtiontakauksen voimassaolo

(1 mom. kuten 34 § valiokunnan mietinnössä)

Valtiontakaus on kuitenkin voimassa myös, jos luottolaitos ja lainansaaaja toisin sopivat.

34—58 §

(Kuten 35—59 § valiokunnan mietinnössä)

Helsingissä 3 päivänä joulukuuta 1993

Jukka Gustafsson

Heli Astala

Tuija Maaret Pykäläinen

Jaakko Laakso

Iiris Hacklin

Marja-Liisa Tykkyläinen

Pekka Rätty

Aarno von Bell

EDUSKUNNAN
PERUSTUSLAKIVALIOKUNTA

Liite

Helsingissä

16 päivänä marraskuuta 1993

Lausunto n:o 25

Sivistysvaliokunnalle

Eduskunta on lähettäessään 22 päivänä loka-kuuta 1993 hallituksen esityksen n:o 226 opintotukilainsäädännön uudistamisesta sivistysvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi samalla määrännyt, että perustuslakivaliokunnan on annettava asiasta lausuntonsa sivistysvaliokunnalle.

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina nuorempi hallitussihteeri Antti Vuorinen opetusministeriöstä, professori Mikael Hidén, professori Antero Jyränki, oikeustieteen lisensiaatti Heikki Karapuu, professori Ilkka Saraviita, apulaisprofessori Martin Scheinin ja professori Kaarlo Tuori.

Käsiteltyään asian valtiosääntöoikeudelliselta kannalta perustuslakivaliokunta esittää kunnioittaen seuraavaa.

Hallituksen esitys

Esitys sisältää ehdotuksen opintotukilaiksi, joka korvaisi nykyisen opintotukilain, korkeakouluopiskelijoiden opintotuesta annetun lain ja opintotuen hallinnosta annetun lain.

Korkeakouluopiskelijoiden opintotuki säilyisi suunnilleen nykyistä vastaavana. Muiden kuin korkeakouluopiskelijoiden opintotuki uudistetaan korkeakouluopiskelijoiden opintotuen kaltaiseksi.

Esitys liittyy valtion vuoden 1994 talousarvioesitykseen.

Opintotukilaki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä toukokuuta 1994. ETA-sopimukseen liittyvältä osaltaan laki on tarkoitettu tulemaan voimaan asetuksella säädettävänä ajankohtana. Laki asumistukilain 2 ja 15 §:n muuttamisesta on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä heinäkuuta 1994.

Esityksen säätämisyjärjestysperusteluissa todetaan opintorahan lapsikorotuksen poistamisen vähentävän kolmi- ja useampilapsisen opiskelijan opintorahaa 390 markalla kuukaudessa. Per-

heen suora taloudellinen tuki paranee kuitenkin, koska lapsilisät kolmilapsisissa perheissä nousevat vuoden 1994 alusta 830 markkaa kuukaudessa ja useampilapsisissa perheissä tätäkin enemmän. Etuuksien näin parantuessa hallitus katsoo, että uudistus ei heikennä toimeentulon lakisääteistä perusturvaa eikä opintotukilakiehdotusta siksi voida jättää lepäämään valtiopäiväjärjestyksen 66 §:n 7 momentin nojalla. Asian tulkinnanvaraisuuden vuoksi hallitus on kuitenkin pitänyt suotavana, että asiasta pyydetään perustuslakivaliokunnan lausunto.

Valiokunnan kannanotot

Voimassa olevan opintotukilain ja korkeakouluopiskelijoiden opintotuesta annetun lain mukainen opintoraha on valtiopäiväjärjestyksen 66 §:n 7 momentin kannalta merkityksellinen perusturvaetus (ks. HE 234/1991 vp ja siitä annettu PeVM 7/1992 vp).

Korkeakouluopiskelijoiden opintoraha säilyy esityksen mukaan nykyisellään.

Muiden opiskelijoiden opintoraha on voimassa olevassa laissa vahvistettu eri opiskelijaryhmiä koskevana vähimmäismäärinä. Niitä on korotettu valtion talousarvioon perustuen valtioneuvoston päätöksellä. Toimeentulon lakisääteesen perusturvaan valtiopäiväjärjestyksen 66 §:n 7 momentin tarkoittamassa merkityksessä kuuluvat etuuden laintasoiset vähimmäismäärät. Lakiehdotuksen 11 §:n mukaan määräytyvä opintoraha on kaikissa tapauksissa näitä nykyisiä vähimmäismääriä suurempi. Tältä kannalta arvioituna lakiehdotusta ei voida jättää lepäämään.

Uudistus johtaa vähäisiin muutoksiin opintorahan saamiselderlytyksissä. Muutoksissa on valiokunnan mielestä kysymys tämännäntäpaaiseen kokonaisuudistukseen luonnollisesti kuuluvasta, muun muassa yhteensovitusluonteisesta, lain soveltamista täsmentävästä ja muutoinkin tek-

nisluonteisesta sääntelystä, joka ei vaikuta lakiehdotuksen lepäämäänjättämismahdollisuuteen.

Edellä esitetyn perusteella perustuslakivaliokunta esittää kunnioittavasti,

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Niinistö, varapuheenjohtaja Alho sekä jäsenet Jäätteenmäki,

että lakiehdotukset voidaan käsitellä valtiopäiväjärjestyksen 66 §:ssä säädetyssä järjestyksessä ja että niitä ei mainitun pykälän 7 momentin säännökset huomioon ottaen voida jättää lepäämään.

Kaarilahti, Koskinen, Laine, J. Leppänen, Moilanen, Nikula, Varpasuo, Vistbacka, Vuoristo, Vähänäkki ja Väistö.

Eriävä mielipide

Valiokunnan enemmistön mielestä hallituksen esitys opintotukilainsäädännön uudistamisesta voitaisiin käsitellä tavallisessa lainsäädäntöjärjestyksessä ilman lepäämäänjättämissuojaa. Nähdäkseni 1. lakiehdotus voidaan jättää lepäämään seuraavilla perusteilla.

Asiantuntija-arvioon viitaten voidaan todeta, että opintotuki kuuluu niihin perusturvaetuuksiin, joiden nykyinen taso jää selvästi alle täyden kansaneläkkeen (ns. materiaalin kriteeri), jonka perusteella valiokunta on myös arvioinut esitysten lepäämäänjättämissuojaa. Nähdäkseni tällaisissa tapauksissa vähäisenäkin pidettävän heikennyksen säätäminen perustelee esityksen hyväksymistä lepäämäänjättämismahdollisuuden puitteissa. Edelleen on syytä muistaa, että perustuslakivaliokunta ei ota kantaa siihen, tulisiko lakiesitys todella hyväksyä lepäämään, vaan pelkästään siihen, millaisilla edellytyksillä lakiesitys olisi mahdollista äänestää lepäämään.

Lapsikorotuksen poistaminen kolmi- tai useampilapsisten, muussa kuin korkeakoulussa opiskelevien opiskelijoiden osalta merkitsee 390 markan (kuukaudessa) suuruisen etuuden menestystä.

Myös etuuden saamisedellytysten tiukentaminen voi muodostaa perusteen lain säätämisjärjestyksen valinnassa ja saattaa esityksen lepää-

määnjättämissuojan piiriin. Nyt tehty esitys mahdollistaa, että asetuksella voidaan määritellä, milloin opintojen harjoittaminen katsotaan päätoimiseksi ja opinnoissa edistyminen riittäväksi. Tämä saattaa merkitä tulevan asetuksen sisällöstä riippuen, että nykyisin opintotukeen oikeutetut — sinänsä ”säännöllisiä” opintoja suorittavat — katsottaisiinkin vastaisuudessa sellaisiksi, etteivät he harjoita opintojaan ”päätoimisesti” ilman laissa asetuksen laatijalle esitettyjä rajauksia.

Vastaavasti voidaan todeta asiantuntijalausuntoon viitaten, että saamisedellytysten kiristämistä merkitsee myöskin se, että toista tutkintoa suorittavien oikeutta (kun ensimmäinen tutkinto on valmis) opintotukeen rajoitetaan esityksellä.

Kun arvioin näitä perusteita kokonaisuutena, päädyn siihen, että lakiesitys tulee voida äänestää lepäämään, vaikka siihen sisältyy myös etuuksien korotuksia.

Edellä olevan perusteella katson, että valiokunnan olisi tullut lausuntonaan esittää,

että lakiehdotukset voidaan käsitellä valtiopäiväjärjestyksen 66 §:n mukaisessa järjestyksessä ja että 1. lakiehdotus mainitun pykälän 7 momentin säännökset huomioon ottaen voidaan jättää lepäämään.

Helsingissä 16 päivänä marraskuuta 1993

Ensio Laine

